

Warszawa, 30 kwietnia 2007 r.

.....

OPINIA PRAWNA
HELŚIŃSKIEJ FUNDACJI PRAW CZŁOWIEKA
w sprawie wniosku Grupy posłów na Sejm o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją
Rzeczypospolitej Polskiej oraz Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych
Wolności ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach
organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (sygn. akt
K 2/07)

I. UWAGI WSTĘPNE

1. *Amicus Curiae* - „opinia przyjaciela sądu” to znana w praktyce sądów zagranicznych, a w kilkudziesięciu sprawach także w Polsce, forma wyrażania przez organizacje pozarządowe opinii prawnej w postępowaniach sądowych, w przypadkach, gdy w związku z celami działalności danej organizacji zachodzi taka potrzeba. „Opinia przyjaciela sądu” ma na celu przedstawienie szczególnego poglądu organizacji społecznej na sprawę rozpatrywaną przed Sądem, któremu taka opinia jest przedstawiana. „Opinia przyjaciela sądu” pomaga Sądowi w kompleksowym rozpoznaniu sprawy, z uwzględnieniem argumentów oraz poglądów, które niekoniecznie mogą być przedstawione przez strony w postępowaniu.

II. INTERES PRAWNY HELŚIŃSKIEJ FUNDACJI PRAW CZŁOWIEKA

2. Helsińska Fundacja Praw Człowieka jest organizacją pozarządową, której statutowym celem jest ochrona praw człowieka, w tym ich przestrzeganie przez organy władzy publicznej w Polsce. Wśród problemów, które są przedmiotem szczególnego zainteresowania Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka jest przestrzeganie zasad państwa prawa, praw konstytucyjnych i gwarancji procesowych w związku ze środkami prawnymi służącymi rozliczeniu się ze spuścizną po Polskiej Republice Ludowej, co obejmuje w przypadku niniejszej sprawy ustawę z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów

bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2006 r., nr 218, poz. 1592), z uwzględnieniem zmian wprowadzonych ustawą dnia 14 lutego 2007 r. o zmianie ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów i ustawy o instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2007 r., nr 25, poz. 162). Wskazać należy, że Komitet Helsiński w Polsce zajmował stanowisko w sprawie lustracji w trzech oświadczeniach, które załączone zostały do niniejszej opinii.

III. STAN FAKTYCZNY

3. Dnia 8 stycznia 2007 r. do Trybunału Konstytucyjnego został złożony przez grupę posłów na Sejm wniosek o stwierdzenie niezgodności przepisów ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej oraz Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. W związku z uchwaleniem przez Sejm ustawy z dnia 14 lutego 2007 r., nowelizującej ustawę o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, grupa posłów na Sejm, która złożyła wyżej wskazany wniosek, wykonując postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 lutego 2007 r., złożyła w dniu 28 marca 2007 r. pismo procesowe precyzujące uzasadnienie wniosku i uwzględniające zmiany wprowadzone ustawą z dnia 14 lutego 2007 r. Dnia 19 kwietnia 2007 r. Przewodniczący składu orzekającego Trybunału Konstytucyjnego zwrócił się do Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka o przedstawienie „opinii przyjaciela sądu” w powyższej sprawie. W wykonaniu powyższego postanowienia, przedstawiona zostaje niniejsza „opinia przyjaciela sądu”.

IV. OCENA ZGODNOŚCI USTAWY Z KONSTYTUCJĄ I KONWENCJĄ O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI

4. Uwagi wstępne

Należy w pierwszej kolejności wskazać, że Helsińska Fundacja Praw Człowieka nie zajmuje się niniejszej opinii kwestią zasadności przeprowadzenia lustracji. Decyzja o przeprowadzeniu lub nie przeprowadzeniu lustracji jest decyzją polityczną. Ustawodawca, kierując się wolą polityczną, mają prawo przyjmować ustawy przewidujące różne rozwiązania prawne w zakresie rozliczeń z minionym ustrojem. Przyjęte rozwiązania jako dotyczące prawa człowieka mają być zgodne z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej oraz z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, w tym Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych

Wolności.

5. Model postępowania lustracyjnego

Struktura postępowania związanego z lustracją, obejmującego składanie oświadczeń lustracyjnych, publikację katalogów osób figurujących w dokumentach posiadanych przez Instytut Pamięci Narodowej oraz postępowanie lustracyjne *sensu stricto*, tj. przed Sądem, w zestawieniu z daleko idącymi i surowymi sankcjami wobec jednostki (utrata zawodu, stanowiska lub funkcji i niemożność wykonywania żadnej z funkcji, określonych w art. 4 omawianej ustawy przez okres 10 lat) w związku określonym jej zachowaniem stanowią o represyjnym charakterze przyjętego w ustawie modelu postępowania lustracyjnego i zbliżają go do postępowania karnego. Teza ta znajduje potwierdzenie chociażby w treści samej ustawy, która w art. 19 nakazuje stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego do postępowania lustracyjnego, oraz w art. 21 ust. 1 nakazuje zastosowanie do osoby poddanej postępowaniu lustracyjnemu przepisów dotyczących oskarżonego w postępowaniu karnym. Przepisy art. 19 i art. 21 ust. 1 omawianej ustawy jednak nie zapewniają osobie poddanej postępowaniu lustracyjnemu odpowiednich gwarancji procesowych, ponieważ dotyczą tylko etapu postępowania przed Sądem, podczas gdy w istocie rzeczy postępowanie lustracyjne obejmuje również etap składania oświadczeń lustracyjnych i etap publikacji katalogów (wskazujących przeciw współpracowników służb bezpieczeństwa, co stanowi istotę lustracji) przez Instytut Pamięci Narodowej.

Konieczność zapewnienia gwarancji procesowych wynikających z prawa do rzetelnego procesu w postępowaniu karnym, określonego w art. 6 ust. 1 Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w postępowaniu lustracyjnym, którego charakter zbliżony jest do postępowania karnego, została wskazana przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku wydanym w sprawie *Matyjek przeciwko Polsce* (skarga nr 38184/03, część D, pkt 62 wyroku ETPCz z dnia 24 kwietnia 2007 r.).

Ustawa o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów postaje w sprzeczności z potwierdzonym w wyroku *Matyjek przeciwko Polsce* nakazem stosowania do postępowania lustracyjnego zasad rzetelnego procesu (*fair trial*) zgodnie z art. 6 ust. 1 Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W szczególności, ustawa pozwala na wskazanie w katalogach, publikowanych przez Instytut Pamięci Narodowej na podstawie art. 52a, 52b i nast. ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko

Narodowi Polskiemu (wprowadzonych na podstawie art. 39 pkt 33) ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów), danej osoby jako współpracownika komunistycznych służb bezpieczeństwa, bez uprzedniego przeprowadzenia rzetelnego procesu z zachowaniem gwarancji procesowych właściwych prawu karnemu.

Ustawa zakłada, że najpierw zostaną opublikowane przez Instytut Pamięci Narodowej katalogi, wskazujące osoby, które były pracownikami lub współpracownikami (art. 52 a pkt 5 i pkt 7, 52b ust. 1 pkt 2) i nast. ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu) a dopiero po publikacji katalogu, osobie wskazanej jako współpracownik przysługuje wniosek o wszczęcie postępowania lustracyjnego przed Sądem (art. 20 ust. 4 omawianej ustawy). Ustawodawca przyjął zatem, że w pierwszej kolejności władze publiczne wskazują daną osobę jako współpracownika służb bezpieczeństwa, a w następnej kolejności osoba ta może kontestować przed Sądem takie ustalenie, dowodząc, że współpracownikiem nie była. Rozwiązanie to stanowi naruszenie zasady domniemania niewinności, wyrażonej w art. 42 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 6 ust. 2 Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Dodać należy, osoba składająca wniosek o wszczęcie postępowania lustracyjnego nie jest uprawniona do żądania dostępu do dokumentów będących w posiadaniu Instytutu Pamięci Narodowej, które miałyby rzekomo stanowić dowód, że osoba ta była współpracownikiem służby bezpieczeństwa. (art. 30 ust. 2 znowelizowanej ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu). Jak już wskazano powyżej, Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekając w sprawie *Matyjek przeciwko Polsce*, jednoznacznie określił tego rodzaju rozwiązanie w zakresie postępowania lustracyjnego za niezgodne z art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Wskazane powyżej argumenty prowadzą do wniosku, że przyjęty w ustawie o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów model postępowania lustracyjnego poprzedzonego publikacją list wskazujących osoby współpracujące ze służbami bezpieczeństwa, a w szczególności jej przepisy art. 20 ust. 4, art. 30 ust. 2 i art. 39 pkt 33 (w zakresie, w jakim wprowadza przepisy art. 52 a, 52b, 52c, 52d i 52e do ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu), są niezgodne z postanowieniami art. 2, art. 42 ust. 3 oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 6 ust. 1 i ust. 2 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

6. Publikacja katalogów przez Biuro Lustracyjne Instytutu Pamięci Narodowej

Poważne zastrzeżenia budzi przyjęcie w ustawie rozwiązania dopuszczającego publikację katalogów przez Instytut Pamięci Narodowej na podstawie znowelizowanego rozdziału 5a ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, bez uprzedniej weryfikacji proceduralnej przed niezależnym Sądem, przy jednoczesnej dużej swobodzie interpretacyjnej przysługującej Instytutowi Pamięci Narodowej przy określaniu kto w publikowanych katalogach klasyfikowany będzie jako osoba współpracująca. Swoboda interpretacyjna wynika z rozmazanej definicji współpracy, zawartej w art. 3a ustawy. W wyniku przyjęcia takiego rozwiązania, dochodzi do naruszenia w postępowaniu lustracyjnym zasad domniemania niewinności, o czym mowa w pkt 5 niniejszej opinii. Ponadto, za niezgodne z art. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolnościach uznać należy upublicznianie informacji osobowych przez władze publiczne (Instytut Pamięci Narodowej) bez możliwości sprzeciwu zainteresowanego i przy jednoczesnej możliwości odmowy dostępu do dokumentów dotyczących tej osoby (na podstawie art.30 ust. 2 Ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, w postaci znowelizowanej na podstawie zaskarżonej ustawy).

7. Gromadzenie informacji

Należy uznać za słuszne stanowisko autorów pisma procesowego grupy posłów na Sejm wyrażone w ad 11 (s. 25) ww. pisma procesowego, zgodnie z którym obowiązek składania oświadczeń lustracyjnych na podstawie art. 7 ust. 1 omawianej ustawy przez osoby wymienione w jej art. 4 jest niezgodne z art. 51 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dane gromadzone przez Instytut Pamięci Narodowej na podstawie złożonych oświadczeń lustracyjnych nie należą do danych o obywatelach, których gromadzenie jest niezbędne w demokratycznym państwie prawnym. Jakkolwiek istnieją argumenty przemawiające za gromadzeniem danych osób, które złożyły oświadczenie potwierdzające fakt współpracy, albo osób, które – zdaniem Instytutu Pamięci Narodowej – złożyły niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne, to nie sposób uzasadnić celami ustawy fakt gromadzenia oświadczeń osób, które złożyły nie budzące żadnych wątpliwości oświadczenie zaprzeczające współpracy. Ponadto, do określenia tożsamości konkretnej osoby wystarczające jest wskazanie jej imion, nazwiska oraz daty urodzenia. Gromadzenie i publikowanie dodatkowych informacji na temat danej osoby, jak np. miejsce urodzenia, miejsce zamieszkania, imiona rodziców, numery dokumentów tożsamości i nr pesel stanowi niczym nie uzasadnioną ingerencję w sferę

prywatności tej osoby.

8. Zakaz działania prawa wstecz

Należy wyrazić poważne wątpliwości co do zgodności omawianej ustawy z wynikającą z określonej w art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zasady demokratycznego państwa prawnego zasadą *lex retro non agit* w zakresie, w jakim ustawa umożliwia utratę funkcji publicznej przez osoby pełniące stanowisko w wyniku wyborów (np. posłowie, senatorzy, europosłowie) w czasie trwania obecnej kadencji. Jeżeli dana osoba została wybrana na stanowisko w drodze wyborów powszechnych i spełniała wszystkie wymagania wynikające z obowiązującego w czasie wyborów prawa, uznać należy, że nakładanie na taką osobę dodatkowych obowiązków stanowiących o tym, czy będzie mogła sprawować urząd na który została wybrana, czy utraci piastowaną funkcję, stanowi naruszenie zasady zakazującej stosowania prawa wstecz i tym samym, art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

9. Zakres podmiotowy lustracji

Zakres osób objętych lustracją na podstawie omawianej ustawy jest nadmiernie szeroki i niezgodny z art. 2, art. 20, art. 22, art. 31 ust. 3, art. 47, art. 51 oraz art. 65 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 8 i art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w związku z treścią Rezolucji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr 1096 z dn. 27 czerwca 1996 r. (dalej „Rezolucja nr 1096”) i stanowiącym załącznik do ww. rezolucji dokumentem nr 7568 z dnia 3 czerwca 1996 r. (dalej „Dokument 7568”)

Objęcie lustracją osób wykonujących zawody i pełniących funkcje oraz stanowiska wskazane w art. 4 pkt 18, pkt 20, pkt 21, pkt 23 (w związku z art. 57a), pkt 38, pkt 39, pkt 40, pkt 41, pkt 42, pkt 43, pkt 45, pkt 52 i pkt 53 w związku z art. 21h omawianej ustawy pozostaje w oczywistej sprzeczności z wytycznymi w sprawie lustracji, wyrażonymi w Rezolucji nr 1096 i stanowiącym załącznik do ww. rezolucji Dokumentem nr 7568. Zgodnie z zaleceniami Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, wyrażonymi w pkt D), E), F) H) i J) Dokumentu 7568 w związku z pkt 13 Rezolucji nr 1096, zakres podmiotowy lustracji powinien podlegać m.in. następującym ograniczeniom: 1) lustracja powinna dotyczyć tylko stanowisk, których piastowanie przez daną osobę stwarzałoby istotne zagrożenie dla praw człowieka lub demokracji; 2) lustracja obejmować powinna stanowiska w urzędach państwowych obsadzanych w drodze nominacji związane ze znacznym zakresem odpowiedzialności za tworzenie lub wdrażanie rządowych polityk i praktyk dotyczących bezpieczeństwa wewnętrznego, oraz stanowiska w urzędach państwowych obsadzanych w drodze nominacji, w

których istnieje możliwość wydania rozkazu popełniania czynów stanowiących pogwałcenie praw człowieka, jak np. organy ścigania, służba bezpieczeństwa, służby wywiadowcze, sądownictwo i prokuratura; 3) lustracji zasadniczo nie można stosować do stanowisk w organizacjach prywatnych ani półprywatnych. Należy dodać, że ograniczenie zakresu lustracji, by nie obejmowała organizacji prywatnych ani półprywatnych, nie powinno dotyczyć przypadków, w których prywatny przedsiębiorca zajmuje się zadaniami podlegającymi szczególnej kontroli za względu na bezpieczeństwo państwa (np. zamówienia dla wojska etc.).

Funkcje, stanowiska i zawody wskazane w art. 4 pkt 18, pkt 20, pkt 21, pkt 23, pkt 38, kt 39, pkt 40, pkt 41, pkt 42, pkt 43, pkt 45, pkt 52 i pkt 53 omawianej ustawy nie mają charakteru funkcji publicznych, których piastowanie przez daną osobę stwarzałoby istotne zagrożenie dla praw człowieka lub demokracji. Ponadto, wbrew wytycznym, wynikającym z pkt D) Dokumentu nr 7568, funkcje te nie są stanowiskami w urzędach państwowych, obsadzonymi w drodze nominacji lub mianowania. Funkcje te nie są związane ze znacznym zakresem odpowiedzialności za tworzenie lub wdrażanie rządowych polityk i praktyk dotyczących bezpieczeństwa wewnętrznego a ich pełnienie nie wiąże się z możliwością wydania rozkazu popełniania czynów stanowiących pogwałcenie praw człowieka.

Należy przyjąć, że zalecenia dotyczące rozwiązań lustracyjnych, wyrażone w Rezolucji nr 1096 i stanowiącym załącznik do ww. rezolucji Dokumentem nr 7568 są z pewnością brane pod uwagę przy ocenie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka zgodności postępowań lustracyjnych prowadzonych na podstawie omawianej ustawy z Konwencją Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Wskazuje na to kształt dotychczasowego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących lustracji, jak np. przywołane w piśmie procesowym grupy posłów na Sejm sprawy *Sidabras i Dziautas przeciwko Litwie* i *Rainys i Gasparavicius przeciwko Litwie*.

Za szczególnie rażące naruszenie ww. zasad ograniczających zakres osobowy lustracji należy uznać objęcie lustracją dziennikarzy (art. 4 pkt 52 ustawy), którzy nie dzierżą żadnej władzy publicznej i pracują w organizacjach prywatnych lub – jak w przypadku mediów publicznych – w instytucjach, w których działalność *stricte* dziennikarska nie powinna podlegać żadnej bezpośredniej kontroli przez władze publiczne. Argumenty te uzasadniają stwierdzenie niezgodności z art. 2, art. 20, art. 22, art. 31 ust. 3, art. 47, art. 51 oraz art. 65 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 8 i art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przepisów, w wyniku których dziennikarze objęci zostają lustracją, niezależnie od pozostałych argumentów wskazujących na niekonstytucyjność objęcia lustracją

dziennikarzy, omówionych w dalszej części niniejszej opinii, jak np. naruszenie konstytucyjnie gwarantowanej wolności słowa i prasy (art. 54 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i art. 10 Konwencji o Ochronie Praw Człowiek i Podstawowych Wolności).

Zatem należy przyjąć, że wobec dyrektyw interpretacyjnych i zaleceń wynikających z Rezolucji nr 1096 i stanowiącego załącznik do tej rezolucji Dokumentu nr 7568, oraz dotychczasowego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w zakresie lustracji, objęcie lustracją osób wykonujących zawodu i piastujących funkcje i stanowiska wymienione w art. 4 pkt 18, pkt 20, pkt 21, pkt 23, pkt 38, pkt 39, pkt 40, pkt 41, pkt 42, pkt 43, pkt 45, pkt 52 i pkt 53 omawianej ustawy jest niezgodne z art. 8 i art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz art. 2, art. 20, art. 22, art. 31 ust. 3, art. 47, art. 51 oraz art. 65 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

10. Definicja współpracy

Zaskarżona ustawa wymaga złożenia od osób sprawujących funkcje publiczne, bądź ubiegających się o ich pełnienie, oświadczenia dotyczącego pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa bądź współpracy z tymi organami. Pojęcie współpracy ustawa definiuje w art. 3a, zgodnie z którym stanowi ją świadoma i tajna współpraca z ogniwami operacyjnymi lub śledczymi organów bezpieczeństwa państwa w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji. Pojęcie to obejmuje także świadome działanie, którego obowiązek wynikał z ustawy obowiązującej w czasie tego działania w związku z pełnioną funkcją, zajmowanym stanowiskiem, wykonywaną pracą lub pełnioną służbą, jeżeli informacje przekazywane były organom bezpieczeństwa państwa w zamiarze naruszenia wolności i praw człowieka i obywatela.

Definicja ta w znacznej części stanowi wierne powtórzenie definicji współpracy w ujęciu art. 4 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne (Dz.U. z 1999 r. Nr 42, poz. 428 z późn. zm.), zwanej w dalszej części niniejszej opinii „starą ustawą lustracyjną”. Została ona poszerzona o działania, których obowiązek wynikał z ustawy, podejmowane w zamiarze naruszenia wolności i praw człowieka. W nowej ustawie zabrakło jednak stwierdzenia, którym posługiwała się w art. 4 ust. 4 stara ustawa lustracyjna, a wprowadzonego na mocy nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 13 września 2002 r. o zmianie ustawy o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne (Dz.U. Nr 175, poz. 1434), że

współpracy nie stanowiło współdziałanie pozorne lub uchylanie się od dostarczenia informacji pomimo formalnego dopełnienia czynności lub procedur wymaganych przez organ bezpieczeństwa państwa oczekujący współpracy. Zachowania polegające jedynie na pozornej współpracy lub na podpisaniu zobowiązania do współpracy i jej nie podjęciu należy zasadniczo odmiennie oceniać pod kątem moralnym, niż świadome i skuteczne podjęcie współpracy z organami bezpieczeństwa. Zaskarżona ustawa wszystkie wskazane przypadki traktuje w sposób równy.

W nowej definicji zabrakło więc elementów, o których wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 10 listopada 1998 r. – K 39/97. Trybunał badał wówczas konstytucyjność ujęcia współpracy odpowiadającego obecnemu i doszedł do przekonania, że definicja ta jest o tyle zgodna z Konstytucją, o ile przyjmie się jej określoną wykładnię, zgodnie z którą współpraca z organami bezpieczeństwa państwa:

- polegała na kontaktach z organami bezpieczeństwa państwa, przekazywaniu im informacji;
- miała charakter świadomy, dana osoba wiedziała, że ma do czynienia z funkcjonariuszem bądź pracownikiem organu bezpieczeństwa państwa;
- miała charakter tajny, co oznacza, że osoba współpracująca była świadoma, że kontakty te zachować ma w tajemnicy;
- musiała wiązać się z operacyjnym zdobywaniem informacji przez organy bezpieczeństwa państwa;
- musiała materializować się w świadomie podejmowanych, konkretnych działaniach mających na celu realizację zobowiązania do współpracy, nie mogła polegać jedynie na złożeniu deklaracji współpracy.

Zgodnie z ww. orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego, dopiero po spełnieniu powyższych 5 kryteriów współpracę uznać można za rzeczywiste współdziałanie, a przepis definiujący ją uznać za zgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Podobnie wytyczne mające zapewnić zgodność ustaw lustracyjnych i podobnych środków administracyjnych z wymogami państwa opartego na rządach prawa (Dokument 7568), do których odsyła pkt 13 Rezolucji nr 1096, stanowią w punkcie K) o tym, że lustracja „świadomych współpracowników” jest dopuszczalna jedynie w odniesieniu do osób, które faktycznie uczestniczyły wraz z organami władzy (takimi jak służby wywiadowcze) w poważnych naruszeniach praw człowieka, faktycznie krzywdzących inne osoby, i które wiedziały lub powinny wiedzieć, że ich postępowanie wyrządzi krzywdę.

Definicja współpracy, przyjęta w art. 3a zaskarżonej ustawy ma charakter zbyt szeroki w demokratycznym państwie prawnym. Do kontaktów z organami bezpieczeństwa państwa dochodziło w bardzo różnych sytuacjach życiowych, a metody działania samych organów często daleko odbiegały od standardów postępowania zgodnego z choćby podstawowymi prawami człowieka. Poważne wątpliwości budzi obowiązek składania oświadczenia lustracyjnego potwierdzającego fakt współpracy przez osoby, które szantażowane przez funkcjonariuszy policji politycznej złożyły jedynie deklarację współpracy i jej nie podjęły. Obowiązek ten prowadzi do narażenia takich osób na negatywne społeczne konsekwencje złożenia oświadczenia potwierdzającego współpracę.

Nie sposób nie zgodzić się ze spostrzeżeniem TK, wyrażonym w orzeczeniu z dnia 19 czerwca 1992 r. (U 6/92): „ze względu na społeczne znaczenie takiej informacji, wynikające z powszechnie ujemnej oceny faktu współpracy z wyżej wymienionymi instytucjami, jej podanie do wiadomości nawet ograniczonego kręgu osób (...) musi w praktyce prowadzić do naruszenia dobrego imienia osób objętych tą informacją i stwarzać swoistą karę infamii. (...) [Działanie takie jest] w swojej istocie naruszeniem określonych dóbr osobistych”. W świetle cytowanego orzeczenia, wątpliwości budzi zgodność zastosowanej w art. 3a zaskarżonej ustawy szerokiej definicji współpracy, z zasadą proporcjonalności ograniczeń wolności i praw, wyrażoną w art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Rozwiązanie przyjęte w art. 3a ustawy może prowadzić także do dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym osób zmuszony potwierdzić fakt współpracy ze względu na niezasadnie szeroką definicję tego pojęcia, co stanowi naruszenie art. 32 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Negatywne skutki utrzymania przepisu art. 3a w obecnym brzmieniu odczuwają jednostki, które nie wykazały się taką odwagą, żeby odmówić podpisania zobowiązania do współpracy, ale jednak wykazały się tą odwagą później i nie podjęły realnej współpracy albo podjęły ją tylko pozornie. Przyjęta przez ustawodawcę definicja współpracy, jest w tym zatem niezgodna z wyrażoną w art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polski zasadą równości wobec prawa, a nadto z jej art. 2, stanowiącym, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Ustawa lustracyjna wiąże złożenie oświadczenia lustracyjnego niezgodnego z prawdą z odpowiedzialnością o charakterze represyjnym. Za złożenie oświadczenia lustracyjnego niezgodnego z prawdą osobie pełniącej funkcję publiczną grożą daleko idące sankcje. W związku z tym od ustawodawcy wymaga się szczególnej staranności i precyzji przy określaniu

czynności, za które ponieść można odpowiedzialność.

Tymczasem, oprócz podniesionych wyżej wątpliwości co do zakresu pojęcia współpracy z organami bezpieczeństwa państwa i aktualnością wykładni dokonanej przez Trybunał pod rządami starej ustawy lustracyjnej, sam katalog organów bezpieczeństwa państwa jest nieprecyzyjny. W tym zakresie mamy do czynienia z naruszeniem wynikających z zasady demokratycznego państwa prawa zasad pewności prawa i bezpieczeństwa prawnego, określoności przepisów oraz zaufania obywateli do państwa.

Z łatwością można sobie wyobrazić, że pewne osoby działając w obawie o to, by ich oświadczenia nie zostały uznane przez sąd lustracyjny za niezgodne z prawdą, a co za tym idzie by orzeczenie to nie pociągnęło za sobą wręcz tragicznych dla ich życia konsekwencji, złożyły albo złożą oświadczenia lustracyjne potwierdzające współpracę, mimo iż obiektywna i chłodna analiza ich zachowań nie potwierdziłaby ich współpracy w rozumieniu art. 3a ustawy. Wypełniania oświadczenia lustracyjnego w tak niejednoznacznym stanie prawnym, stanowi zadanie ryzykowne, którego skutków obywatel nie jest w stanie przewidzieć. Czytając zaskarżoną ustawę, a w szczególności jej art. 3a, osoba, która w dobrej wierze będzie chciała spełnić swój obowiązek i złożyć oświadczenie o prawdziwej treści, może nie potrafić ocenić, czy jej zachowania stanowią współpracę w rozumieniu ustawy lustracyjnej, czy nie. Sytuacja ta jest niedopuszczalnym przypadkiem niełojalności państwa wobec obywateli i stanowi przypadek naruszenia zasady zaufania obywatela do państwa, wynikającej z zasady demokratycznego państwa prawnego, określonej w art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

11. Sankcje za złożenie oświadczenia lustracyjnego niezgodnego z prawdą

Zgodnie z rozwiązaniem przyjętym w zaskarżonej ustawie, Sąd lustracyjny bada jedynie i ustala stan faktyczny, tj. ustala zgodność oświadczenia lustracyjnego z prawdą. Nie dostosowuje on wymiaru sankcji do okoliczności konkretnego przypadku, a wydaje orzeczenie o charakterze deklaratoryjnym, które wywołuje skutki przewidziane w ustawie. Sankcja za złożenie oświadczenia lustracyjnego niezgodnego z prawdą ma charakter bezwzględnie oznaczony. Powoduje ono pozbawienie osoby lustrowanej pełnionej przez nią funkcji (art. 21e ustawy lustracyjnej), pozbawienie na 10 lat biernego prawa wyborczego na urząd Prezydenta RP (art. 21g ustawy lustracyjnej), a ponadto niemożność pełnienia w terminie 10 lat od uprawomocnienia się orzeczenia wszystkich funkcji publicznych, o których mowa w art. 4 (art.

21 h ustawy lustracyjnej).

Jak już wskazano w pkt 5 niniejszej opinii, orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu zapadłe w dniu 24 kwietnia 2007 r. w sprawie *Matyjek przeciwko Polsce* (skarga nr 38184/03), potwierdziło stosowanie w stosunku do postępowań lustracyjnych art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności wraz z wszelkimi gwarancjami przysługującymi w postępowaniu karnym.

Najbardziej dotkliwą sankcją przewidzianą za niezłożenie oświadczenia lustracyjnego lub za złożenie oświadczenia niezgodnego z prawdą jest pozbawienie możliwości pełnienia wszystkich określonych w art. 4 ustawy lustracyjnej funkcji na okres 10 lat. Katalog zawarty w tym przepisie składa się z 53 pozycji, przy czym niektóre z nich stanowią bardzo ogólne określenia. Może się okazać w pewnych wypadkach, że sankcja ta stanowić będzie wręcz zagrożenie dla egzystencji danej osoby, która nie będzie miała możliwości podjęcia pracy w dziedzinie, w której zdobyła wykształcenie i doświadczenie zawodowe. Sankcja ta, w związku z tak szerokim ujęciem katalogu osób sprawujących funkcję publiczną, będzie wobec co najmniej znacznej części osób lustrowanych zupełnie nieadekwatna do przewinienia i stanowić będzie poniżające karanie, niezgodne z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i art. 40 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Tak długi okres trwania sankcji w wielu zawodach oznaczać będzie w praktyce utratę możliwości jego wykonywania na zawsze, w szczególności jeśli uwzględnić fakt, że znaczna część osób objętych lustracją zbliża się do wieku emerytalnego i osiągnie ten wiek przed upływem 10letniego okresu trwania sankcji.

Fakt, że sankcja za umyślne złożenie niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego jest identyczna, jak w przypadku złożenia zgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego nieznacznie po ustawowym terminie, stanowi naruszenie zasady proporcjonalności, określonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W przypadku osoby, która nie złożyła oświadczenia lustracyjnego w terminie, chodzi o represjonowanie zupełnie innego zachowania niż tajna i świadoma współpraca, zwłaszcza, gdy osoba składająca oświadczenie lustracyjne po terminie nie współpracowała z organami bezpieczeństwa.

Polski ustawodawca przewidział, że okres trwania sankcji za niezłożenie oświadczenia lustracyjnego w terminie lub za złożenie oświadczenia lustracyjnego niezgodnego z prawdą wynosić będzie dziesięć lat. Tymczasem wytyczne mające zapewnić zgodność ustaw lustracyjnych i podobnych środków administracyjnych z wymogami państwa opartego na

rażdach prawa, wynikające z pkt G) omawianego powyżej Dokumentu 7568, do którego odsyła pkt 13 Rezolucji nr 1096, stanowią że zakaz piastowania urzędów powinien trwać nie dłuższy niż 5 lat. Zatem przepis art. 21 h ustawy lustracyjnej, określający długość trwania zakazu pełnienia funkcji publicznych, jest niezgodny zatem z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, ponieważ narusza zasadę proporcjonalności ograniczeń praw i wolności.

Sankcja ta stanowi oczywiste naruszenie art. 65 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, polegające na nieproporcjonalnym ograniczeniu wolności wyboru i wykonywania zawodu oraz miejsca pracy, zwłaszcza wobec tak szerokiego i arbitralnego ustalenia katalogu funkcji publicznych.

Ponadto, w katalogu zamieszczeni zostali pracownicy nauki i szkolnictwa wyższego (art. 4 pkt 44 ustawy lustracyjnej), a także dziennikarze w rozumieniu ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (art. 4 pkt 52 ustawy lustracyjnej). Zgodnie z art. 7 ust. 2 pkt 5 tejże ustawy, dziennikarzem jest osoba zajmująca się redagowaniem, tworzeniem lub przygotowywaniem materiałów prasowych, pozostająca w stosunku pracy z redakcją albo zajmująca się taką działalnością na rzecz i z upoważnienia redakcji, materiałem prasowym. Natomiast, zgodnie z art. 7 ust. 2 pkt 4 ustawy prawo prasowe, każdy opublikowany lub przekazany do opublikowania w prasie tekst albo obraz o charakterze informacyjnym, publicystycznym, dokumentalnym lub innym, niezależnie od środków przekazu, rodzaju, formy, przeznaczenia czy autorstwa. Tak szerokie ujęcie definicji dziennikarza, które praktycznie obejmuje wszelkie formy publikacji powoduje, że przepisy zakazujące wykonywania tego zawodu w następstwie złożenia oświadczenia lustracyjnego niezgodnego z prawdą narusza w sposób rażący wolność słowa, określoną w art. 54 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

W związku z uznaniem za osoby pełniące funkcję publiczną określonych pracowników nauki i szkolnictwa wyższego, ustawa lustracyjna godzi także w wolność badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania (art. 73 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej), a także w autonomię szkół wyższych (art. 70 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej).

12. Ograniczenia dostępu do dokumentów dotyczących zainteresowanego

Na podstawie art. 52a pkt 5 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, jednym z zadań Instytutu Pamięci Narodowej jest przygotowywanie i publikowanie katalogów z danymi osobowymi osób, wobec których

zachowały się dokumenty wytworzone przez daną osobę lub przy jej udziale w związku z czynnościami wykonywanymi w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji, a także dokumenty, z których treści wynika, że dana osoba była traktowana przez organy bezpieczeństwa państwa jako tajny informator lub pomocnik przy operacyjnym zdobywaniu informacji; zobowiązała się do dostarczania informacji organowi bezpieczeństwa państwa lub świadczenia takiemu organowi jakiegokolwiek pomocy w działaniach operacyjnych; realizowała zadania zlecone przez organ bezpieczeństwa państwa, a w szczególności dostarczała temu organowi informacji. Osoba, której dane zamieszczone zostaną w katalogu, a która nie zgadza się z tą informacją, na podstawie art. 20 ust. 4 i 6 ustawy lustracyjnej, może złożyć w sądzie lustracyjnym wniosek o wszczęcie postępowania, w trybie tzw. autolustracji, w razie takiej potrzeby dołączając do wniosku oświadczenie lustracyjne.

Jednocześnie, na podstawie art. 30 i art. 31 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, każdy, a więc także osoba zamieszczona w ww. katalogu, ma prawo zwrócenia się z wnioskiem o udostępnienie dokumentów dotyczących jego osoby, jednakże nie dotyczy to dokumentów wytworzonych przez wnioskodawcę lub przy jego udziale w ramach czynności wykonywanych w związku z jego pracą lub służbą w organach bezpieczeństwa państwa albo w związku z czynnościami wykonywanymi w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji, a także dokumentów, z których treści wynika, że wnioskodawca był traktowany przez organy bezpieczeństwa jako tajny informator lub pomocnik przy operacyjnym zdobywaniu informacji; zobowiązał się do dostarczania informacji organowi bezpieczeństwa państwa lub świadczenia takiemu organowi jakiegokolwiek pomocy w działaniach operacyjnych; realizował zadania zlecone przez organ bezpieczeństwa państwa, a w szczególności dostarczał temu organowi informacji.

Ograniczenie wynikające z art. 31 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (wprowadzonego na podstawie art. 39 pkt 33) ustawy lustracyjnej) stanowi niczym nie uzasadnione i nieproporcjonalne ograniczenie prawa dostępu każdej osoby do dotyczących jej urzędowych dokumentów i zbiorów danych i niezgodne jest z art. 51 ust. 3 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

13. Wylączenie prawa autolustracji

Zgodnie z art. 52a pkt 6 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, dodanym przez art. 39 pkt 33 ustawy lustracyjnej, Instytut Pamięci Narodowej przygotowuje i publikuje także katalogi zawierające dane osobowe pracowników, funkcjonariuszy i żołnierzy organów bezpieczeństwa państwa. W ustawie lustracyjnej zabrakło jednak – z niezrozumiałych względów – przepisu analogicznego do art. 20 ust. 1 pkt 4 ustawy lustracyjnej, pozwalającego osobie, która nie zgadza się z faktem umieszczenia jej danych w tym katalogu, na wszczęcie postępowania lustracyjnego w trybie tzw. autolustracji, celem weryfikacji czy osoba ta w rzeczywistości była pracownikiem, funkcjonariuszem lub żołnierzem organów bezpieczeństwa państwa.

Osoba pomówiona o to, że była pracownikiem, funkcjonariuszem lub żołnierzem organów bezpieczeństwa państwa, pozbawiona jest ochrony prawnej. Osoba taka nie ma żadnej możliwości wszczęcia postępowania przed Sadem lustracyjnym, celem zweryfikowania trafności umieszczenia jej w określonym katalogu przez Instytut Pamięci Narodowej.

Stanowi to w tym zakresie naruszenie art. 2, 45 ust. 1 oraz art. 47 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 6 ust. 1 i art. 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Zamknięcie drogi do autolustracji dla osoby, która została umieszczona w katalogu publikowanym przez Instytut Pamięci Narodowej jako pracownik, funkcjonariusz lub żołnierz organów bezpieczeństwa państwa jest o tyle niezrozumiałe, że art. 20 ust. 1 pkt 5 ustawy lustracyjnej przewiduje możliwość wszczęcia postępowania lustracyjnego w trybie autolustracji przez osoby, które przed dniem wejścia w życie ustawy lustracyjnej pełniły jedną z funkcji publicznych, określonych przez ustawę, które zostały publicznie pomówione, nie tylko o fakt współpracy z organami bezpieczeństwa państwa, ale także o pracę lub służbę w tych organach.

14. Zasada równości broni

W wyniku ograniczenia na podstawie art. 31 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (wprowadzonego na podstawie art. 39 pkt 33) ustawy lustracyjnej) dostępu do dokumentów stanowiących podstawowy materiał dowodowy w postępowaniu lustracyjnym, naruszono zasadę równości broni, wynikającą z prawo do rzetelnego procesu, określonego w art. 45 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

W omawianym powyżej orzeczeniu wydanym przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie *Matyjek przeciwko Polsce*, Trybunał podkreśla znaczenie art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w postępowaniu lustracyjnym i prawo do rzetelnego procesu, którego immanentną cechą jest zasada równości broni, w szczególności właśnie w zakresie równego dostępu stron postępowania do akt, stanowiących podstawę rozstrzygnięcia sprawy. W kwestiach ograniczania dostępu do akt, Trybunał wypowiadał się w orzeczeniu z dnia 14 lutego 2006 r. w sprawie *Turek przeciwko Słowacji* (skarga nr 57986/00) i do stanowiska zaprezentowanego w tej sprawie odwoływał się w sprawie *Matyjek przeciwko Polsce*. Trybunał stwierdził w tym pierwszym orzeczeniu, że nie można zakładać, iż istnieje ciągły i ważki interes publiczny w nakładaniu ograniczeń w dostępie do materiałów zaklasyfikowanych jako tajne w poprzednim systemie, gdyż nie są to materiały związane z działalnością operacyjną obecnych służb bezpieczeństwa. W obu przywołanych powyżej sprawach, Helsińska Fundacja Praw Człowieka miała zaszczyt przedstawić Europejskiemu Trybunałowi Praw Człowieka opinię *amicus curiae*.

Problem równości broni w kontekście prawa do rzetelnego procesu na gruncie nowej ustawy lustracyjnej zdają się być szerszy i bardziej złożony, a to w związku z likwidacją instytucji Rzecznika Interesu Publicznego, przekazaniem uprawnień do wstępnego badania zgodności oświadczeń lustracyjnych z prawdą i uprawnień oskarżycielskich prokuratorom Instytutu Pamięci Narodowej. Rozwiązanie to oznacza skupienie w rękach Instytutu Pamięci Narodowej szeregu funkcji, w tym także szafarza dokumentów organów bezpieczeństwa państwa na zasadach określonych w Rozdziale 3 – Gromadzenie dokumentów przez Instytut Pamięci (art. 25 i nast. ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu), które to dokumenty stanowią zasadniczą część materiału dowodowego.

Opisane naruszenie zasady równości broni stanowi o niezgodności przepisów rozdziału 3 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (w brzmieniu nadanym art. 39 pkt 33) nowej ustawy lustracyjnej) z przepisem art. 45 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 6 ust 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, w zakresie, w jakim przepisy tego rozdziału przewidują łatwiejszy i szerszy dostęp do istotnych dla postępowania lustracyjnego dokumentów przez jedną ze stron postępowania, tj. Instytut Pamięci Narodowej, który jest ich gospodarzem.

15. Powaga rzeczy osądzonej

Zaskarżona ustawa lustracyjna, podobnie jak stara ustawa lustracyjna, przewiduje obowiązek składania przez określone kategorie osób oświadczeń dotyczących pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z tymi organami. Oprócz tego, że nowa ustawa poszerzyła katalog osób pełniących funkcje publiczne, poszerzyła ona katalog organów bezpieczeństwa państwa, definicję współpracy z organami bezpieczeństwa państwa, a także zmieniła końcową granicę okresu objętego obowiązkiem złożenia oświadczenia lustracyjnego z 10 maja 1990 r. na 31 lipca 1990 r. Stanowi to poszerzenie zakresu przedmiotowego oświadczenia lustracyjnego. Organem uprawnionym do rozpoznawania spraw zgodności oświadczeń z prawdą jest sąd lustracyjny. Pod rządami starej ustawy był to Sąd Apelacyjny w Warszawie, V Wydział Lustracyjny, obecnie są to sądy okręgowe (art. 17 ustawy lustracyjnej).

Na podstawie starej ustawy lustracyjnej wydane zostały orzeczenia stwierdzających zgodność bądź niezgodność oświadczeń lustracyjnych z prawdą. Nowa ustawa lustracyjna w art. 66 uchyla moc obowiązującą starej ustawy lustracyjnej, zachowując jednocześnie w mocy jej art. 30, regulujący skutki prawne złożenia oświadczenia lustracyjnego niezgodnego z prawdą. Zabrakło w niej jednak przepisów przejściowych, regulujących kwestie mocy obowiązującej orzeczeń sądu lustracyjnego stwierdzających zgodność z prawdą oświadczenia lustracyjnego. Wobec poszerzenia zakresu przedmiotowego oświadczeń lustracyjnych okazać się może, że sąd lustracyjny rozpoznając obecnie sprawę zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego ponownie orzekał będzie w zakresie w jakim orzekł już sąd pod rządami starej ustawy.

W demokratycznym państwie prawa nie jest dopuszczalne, aby sąd rozpoznawał ponownie sprawę, w której zapadło już prawomocne orzeczenie. Stanowi to naruszenie powagi rzeczy osądzonej i zasady *ne bis in idem* i stanowi naruszenie zasady demokratycznego państwa prawa, określonej w art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

V. KONKLUZJA

16. Helsińska Fundacja Praw Człowieka stoi na stanowisku, że przyjęty w ustawie o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów model postępowania lustracyjnego jest sprzeczny z porządkiem prawnym wyznaczonym przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej oraz Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. W przypadku, gdyby Trybunał Konstytucyjny nie uznał za zasadne stwierdzenia w całości niezgodności przepisów ustawy z przywołanymi na s. 2 pisma procesowego grupy posłów na Sejm postanowieniami Konstytucji

Rzeczypospolitej Polskiej i Konwencji Ochrony Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, zasadne jest – zdaniem Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka – stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny, że poszczególne przepisy ustawy uznane za niekonstytucyjne, stanowiące o jej strukturze i o istocie przyjętego modelu lustracji, są nierozdzielnie związane z całą ustawą i w konsekwencji cała ustawa jest niezgodna z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej.

Opinię przygotowali:

Adw. Mikołaj Pietrzak

Paweł Osik

Opinię zweryfikował i przyjął:

Adw. Marek Antoni Nowicki
prezes zarządu

prof. dr hab. Andrzej Rzepiński

Danuta Przywara
wiceprezes zarządu